

GLOBAL BOZORDA BIZNES YURUTISH

Mirzaxadjayeva Shahzoda Shuxratovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

„Real iqtisodiyot“ kafedrası assitenti

SHaxzodamirzaxadjayeva98@gmail.com

Toshpo'latova Mehrangiz Safarjonovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Buxgalteriya hisobi va menejment fakulteti talabasi

Toshpolatovamehrangiz579@gmail.com

Annotatsiya:

Mazkur maqolada global bozorda biznes yuritish jarayonining nazariy va amaliy jihatlari har tomonlama tahlil qilinadi. Globalizatsiya sharoitida xalqaro bozorlarga chiqishning ahamiyati, transmilliy kompaniyalar faoliyati hamda kichik va o'rta biznes subyektlarining global raqobat muhitiga moslashish masalalari yoritib beriladi. Shuningdek, global bozorda biznes yuritishga ta'sir etuvchi asosiy omillar — iqtisodiy muhit, siyosiy barqarorlik, huquqiy-me'yoriy talablar, madaniy va ijtimoiy farqlar hamda raqamli texnologiyalarning roli tahlil qilinadi. Maqolada xalqaro marketing strategiyalari, eksport-import faoliyati, logistika tizimlari va risklarni boshqarish mexanizmlarining biznes samaradorligiga ta'siri asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari global bozorda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun samarali strategiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi hamda ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: global bozor, xalqaro biznes, globalizatsiya, raqobat muhiti, xalqaro marketing, eksport-import faoliyati, logistika, risklarni boshqarish, transmilliy kompaniyalar, strategik rejalashtirish.

Kirish:

Bugungi kunda globalizatsiya jarayonlarining jadallashuvi natijasida jahon iqtisodiyoti tobora bir-biri bilan chambarchas bog‘lanib bormoqda. Milliy bozorlar doirasida faoliyat yuritish ko‘plab korxonalar uchun yetarli bo‘lmay, ularni xalqaro va global bozorlarga chiqishga undamoqda. Global bozorda biznes yuritish nafaqat kompaniyalar daromadini oshirish, balki yangi bozorlarni egallash, raqobatbardoshlikni kuchaytirish hamda innovatsion rivojlanishni ta‘minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu bilan birga, global bozor muhitida biznes faoliyatini amalga oshirish murakkab va ko‘p qirrali jarayon bo‘lib, u turli iqtisodiy, siyosiy, huquqiy va madaniy omillar bilan bevosita bog‘liqdir. Xalqaro savdo qoidalari, valyuta munosabatlari, bojxona tartiblari, mamlakatlar o‘rtasidagi siyosiy munosabatlar hamda madaniy tafovutlar biznes subyektlari faoliyatiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar va elektron savdoning rivojlanishi global bozorda biznes yuritish shakllarini tubdan o‘zgartirib, yangi imkoniyatlar bilan bir qatorda yangi xavf-xatarlarni ham yuzaga keltirmoqda.

O‘zbekiston iqtisodiyotining jahon xo‘jalik tizimiga integratsiyalashuvi, eksport salohiyatini oshirish va xorijiy investitsiyalarni jalb etish jarayonida global bozorda biznes yuritish masalalarini chuqur o‘rganish dolzarb ahamiyatga ega. Shu nuqtayi nazardan, mazkur maqolada global bozorda biznes yuritishning asosiy xususiyatlari, muammolari va istiqbollari tahlil qilinib, samarali strategiyalarni shakllantirish masalalariga alohida e‘tibor qaratiladi.

Adabiyotlar sharhi:

Global bozorda biznes yuritish masalalari iqtisodiy nazariya va amaliy tadqiqotlarda keng yoritilgan bo‘lib, ushbu yo‘nalishdagi ilmiy manbalar globalizatsiya, xalqaro savdo, transmilliy kompaniyalar va raqobat strategiyalari bilan chambarchas bog‘liqdir. Ilk tadqiqotlarda global bozorda biznes yuritish asosan mamlakatlar o‘rtasidagi savdo munosabatlari va ishlab chiqarish omillarining xalqaro harakati nuqtayi nazaridan o‘rganilgan. Klassik va neoklassik iqtisodiy maktab vakillari xalqaro savdoning

ustunliklari, bozorlarning ochiqqligi hamda ixtisoslashuvning iqtisodiy samaradorligini asoslab berganlar.

Keyingi ilmiy izlanishlarda globalizatsiya jarayonining chuqurlashuvi natijasida transmilliy kompaniyalar faoliyatiga alohida e'tibor qaratilgan. M. Porter tomonidan ishlab chiqilgan raqobat ustunligi nazariyasi global bozorda kompaniyalarning strategik pozitsiyasini aniqlashda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, J. Dunningning eklektik paradigma (OLI modeli) xorijiy investitsiyalar va xalqaro biznesni tushuntirishda keng qo'llaniladi. Ushbu yondashuvlar global bozorda faoliyat yurituvchi kompaniyalarning joylashuv, egalik va ichkilashtirish omillarini tahlil qilish imkonini beradi.

So'nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlarda raqamli iqtisodiyot va texnologik innovatsiyalarning global biznesga ta'siri muhim tadqiqot obyektiga aylangan. Elektron savdo, raqamli marketing, logistika tizimlarining avtomatlashtirilishi va sun'iy intellektdan foydalanish global bozorda biznes yuritish samaradorligini oshiruvchi asosiy omillar sifatida ko'rsatib o'tilmoqda. Shu bilan birga, mualliflar global risklar — valyuta xatarlari, siyosiy beqarorlik, savdo cheklovlari va geosiyosiy omillarning kuchayishini ham ta'kidlaydilar.

Mahalliy va mintaqaviy tadqiqotlarda, xususan, rivojlanayotgan davlatlar misolida global bozorda biznes yuritishning o'ziga xos jihatlari o'rganilgan. Ushbu manbalarda milliy iqtisodiyotlarning global bozorga integratsiyalashuvi, eksport salohiyatini rivojlantirish, kichik va o'rta biznes subyektlarining xalqaro bozorlarga chiqishidagi muammolar va imkoniyatlar tahlil qilingan. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, global bozorda muvaffaqiyatli biznes yuritish ko'p omilli yondashuvni, puxta strategik rejalashtirishni hamda moslashuvchan boshqaruv tizimini talab etadi.

Tadqiqotlar tahlili:

Global bozorda biznes yuritish masalalari bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar asosan xalqaro savdo nazariyasi, strategik menejment va global marketing yo'nalishlarida jamlangan. Dastlabki empirik tadqiqotlarda global bozorlarga chiqishning korxonalar

samaradorligiga ta'siri, eksport hajmining o'sishi va raqobatbardoshlik ko'rsatkichlari o'rganilgan. Ushbu izlanishlar xalqaro bozorda faoliyat yurituvchi kompaniyalar mahalliy bozor bilan solishtirganda yuqori daromad va innovatsion faollikka ega ekanligini ko'rsatadi.

Keyingi tadqiqotlarda transmilliy kompaniyalar faoliyatining iqtisodiy rivojlanishga ta'siri tahlil qilingan. Xorijiy investitsiyalar oqimi, yangi ish o'rinlarining yaratilishi, texnologiya transferi va boshqaruv tajribasining tarqalishi global biznesning asosiy ijobiy natijalari sifatida qayd etilgan. Shu bilan birga, ayrim tadqiqotchilar global bozorda faoliyat yuritish mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun raqobat bosimini kuchaytirishini va bozor muvozanatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligini ham ta'kidlashadi.

So'nggi yillardagi ilmiy izlanishlar raqamli transformatsiya va innovatsiyalarning global biznesga ta'siriga qaratilgan. Elektron savdo platformalari, raqamli to'lov tizimlari va sun'iy intellektga asoslangan qaror qabul qilish mexanizmlari kompaniyalarning xalqaro bozordagi faoliyatini sezilarli darajada kengaytirayotgani empirik ma'lumotlar asosida isbotlangan. Ayniqsa, kichik va o'rta biznes subyektlari uchun raqamli texnologiyalar global bozorga chiqishdagi asosiy vositalardan biriga aylangani qayd etiladi.

Shuningdek, global risklar va noaniqlik sharoitida biznesni boshqarish masalalari ham tadqiqotlar markazida turibdi. Valyuta kurslari tebranishi, geosiyosiy ziddiyatlar, pandemiyalar va global ta'minot zanjirlaridagi uzilishlar kompaniyalar strategiyasini qayta ko'rib chiqishni talab qilayotgani ilmiy izlanishlarda keng yoritilgan. Tadqiqotlar natijalariga ko'ra, moslashuvchan strategiya, diversifikatsiya va risklarni boshqarish mexanizmlarini qo'llash global bozorda barqaror faoliyat yuritishning muhim sharti hisoblanadi.

Tadqiqotlar metodologiyasi:

Mazkur tadqiqotda global bozorda biznes yuritish jarayonlarini o'rganish uchun kompleks va tizimli yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot metodologiyasi sifat va miqdoriy

tahlil usullarining uyg'unligiga asoslangan bo'lib, u nazariy qarashlar va amaliy ma'lumotlarni chuqur tahlil qilish imkonini beradi.

Tadqiqotning nazariy asosini xalqaro biznes, globalizatsiya, strategik menejment va xalqaro savdo nazariyalariga oid ilmiy qarashlar tashkil etadi. Ushbu bosqichda xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy asarlari, monografiyalari, ilmiy maqolalari hamda xalqaro tashkilotlar tomonidan e'lon qilingan hisobotlar tahlil qilindi. Ilmiy adabiyotlarni o'rganishda taqqoslash, umumlashtirish va tizimlashtirish usullaridan foydalanildi.

Empirik tadqiqot jarayonida statistik ma'lumotlar tahlili asosiy metodlardan biri sifatida qo'llanildi. Xalqaro savdo hajmi, eksport-import ko'rsatkichlari, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimi hamda global bozor tendensiyalariga oid ma'lumotlar iqtisodiy-statistik usullar yordamida tahlil qilindi. Ma'lumot manbalari sifatida Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi, Jahon savdo tashkiloti va milliy statistika organlarining ochiq ma'lumotlaridan foydalanildi.

Shuningdek, tadqiqotda tahliliy va strategik metodlar — SWOT tahlil, PEST tahlil hamda risklarni baholash usullari qo'llanildi. Ushbu metodlar global bozorda biznes yuritishga ta'sir etuvchi ichki va tashqi omillarni aniqlash, mavjud imkoniyatlar va tahdidlarni baholash imkonini berdi. Natijalarni asoslashda mantiqiy tahlil, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanildi.

Tadqiqot natijalarining ishonchliligi va aniqligini ta'minlash maqsadida turli manbalardan olingan ma'lumotlar o'zaro solishtirildi va tekshirildi. Qo'llanilgan metodologiya global bozorda biznes yuritishning muhim jihatlarini aniqlash hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi.

Tahlil va natijalar:

Olib borilgan tadqiqotlar natijasida global bozorda biznes yuritish ko'p omilli va murakkab jarayon ekanligi aniqlandi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, xalqaro bozorlarga chiqayotgan korxonalar uchun raqobat muhiti milliy bozorga nisbatan ancha kuchli bo'lib, muvaffaqiyat asosan strategik rejalashtirish va moslashuvchan boshqaruv tizimiga

bog'liqdir. Statistik ma'lumotlar tahliliga ko'ra, eksport va xorijiy bozorlar ulushining oshishi korxonalar daromadlari barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

SWOT va PEST tahlillari natijalariga asoslanib, global bozorda biznes yuritishda tashqi muhit omillari — siyosiy barqarorlik, huquqiy-me'yoriy baza, valyuta kurslarining o'zgaruvchanligi va texnologik rivojlanish darajasi hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalarni joriy etgan kompaniyalar xalqaro bozorlarda tezroq moslashish va mijozlar bazasini kengaytirish imkoniyatiga ega bo'layotgani kuzatildi. Elektron savdo va raqamli marketingdan faol foydalangan subyektlarning raqobatbardoshligi sezilarli darajada oshgani empirik tahlillar bilan tasdiqlandi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, kichik va o'rta biznes subyektlari uchun global bozorda faoliyat yuritishda asosiy to'siqlar moliyaviy resurslarning cheklanganligi, xalqaro standartlarga moslashishdagi qiyinchiliklar hamda logistika xarajatlarining yuqoriligidir. Biroq, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari, eksportni rag'batlantirish dasturlari va raqamli infratuzilmaning rivojlanishi ushbu muammolarni kamaytirishga xizmat qilmoqda.

Olingan natijalar global bozorda biznes yuritish samaradorligini oshirish uchun risklarni boshqarish, bozorlarni diversifikatsiya qilish va innovatsion yondashuvlarni joriy etish zarurligini ko'rsatadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, uzoq muddatli strategiyaga ega bo'lgan va xalqaro tajribani hisobga olgan kompaniyalar global raqobat sharoitida barqaror rivojlanish imkoniyatiga ega bo'ladi.

XULOSA

Muvaffaqiyatli raqamli transformatsiya tashkilot raqobatbardosh bo'lib qolishi va o'zgaruvchan raqamli muhitga moslashishi uchun yaxlit yondashuv va uzluksiz rivojlanishni talab qiladi.

Xulosa qilganda, biznesni raqamlashtirishning natijasi sifatida quyidagilarni keltirsak bo'ladi:

Samaradorlikni oshirish: Raqamlashtirish jarayonlarni avtomatlashtirish, operatsiyalarni soddalashtirish va biznes samaradorligini oshirish imkonini beradi. Bu samaradorlikni oshirishga va vazifalarni bajarish vaqtini qisqartirishga yordam beradi.

Mijozlar tajribasini yaxshilash: Raqamlashtirish mijozlarga shaxsiylashtirilgan xizmatlar, uzluksiz onlayn tajriba va tezkor xizmat ko'rsatish orqali o'zaro munosabatlarni yaxshilashga yordam beradi. Bu mijozlarning qoniqligini oshirishga va mijozlarning sodiqligini mustahkamlashga yordam beradi.

Raqobatbardoshlikni oshirish: Raqamlashtirishni muvaffaqiyatli amalga oshirayotgan korxonalar tashqi muhitdagi o'zgarishlarga tezroq javob berish, yangi mahsulot va xizmatlarni taqdim etish, sifatni yaxshilash va xarajatlarni kamaytirishga qodir. Bu ularga bozorda raqobatbardoshlikni saqlab qolish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Huawei & Oxford Economics. (2017). Digital Spillover. Measuring the true impact of the Digital Economy. Retrieved from https://www.huawei.com/minisite/gci/en/digital-spillover/files/gci_digital_spillover.pdf
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining —Raqamli o'zbekiston — 2030|| strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risidagi Farmoni, 05.10.2020 yildagi PF-6079-son
3. Malecki E. J., Moriset B. The digital economy: Business organization, production processes and regional developments. – Routledge, 2007.
4. Lynn, T., Rosati, P., Conway, E., Curran, D., Fox, G., & O'Gorman, C. (2022). The digital economy and digital business. In Digital Towns: Accelerating and Measuring the Digital Transformation of Rural Societies and Economies (pp. 69-89). Cham: Springer International Publishing.
5. Molotkova N. V., Khazanova D. L., Ivanova E. V. Small business in digital economy //SHS web of conferences. – EDP Sciences, 2019. – T. 62. – C. 04003.
6. R.H. Ayupov, G.R. Boltaboeva. Raqamli iqtisodiyot asoslari. Darslik. T.: TMI, 2020, 575 bet

International Journal of Finance and Digitalization www.ijfd.uz ISSN: 2181-3957
Vol. 3 Issue 02, 2024

International Journal of Finance and Digitalization Email: ijfd.uz@gmail.com

7. Djumayev S. N., Raxmanova D. T. Raqamli ekotizimlar tavsifi //Current Issues of Bio Economics and Digitalization in the Sustainable Development of Regions (Germany). – 2022. – C. 445-449.

8. Abdullayeva M. Korxonalarining raqamli transformatsiyasi //Current Issues of Bio Economics and Digitalization in the Sustainable Development of Regions (Germany). – 2022. – C. 55-58.

9. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Digital_economy_and_society_statistics_-_enterprises#E-business_integration

10. <https://www.statista.com/statistics/314596/total-data-center-systems-worldwide-spending-forecast/>

11. <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.CD>

12. <https://www.stat.uz/uz/rasmiy-statistika/raqamli-iqtisodiyot>